

### 31. Dilbilimsel ve toplumdilbilimsel perspektiften cinsiyet

Emin YAŞ<sup>1</sup>

**APA:** Yaş, E. (2022). Dilbilimsel ve toplumdilbilimsel perspektiften cinsiyet. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (28), 469-482. DOI: 10.29000/rumelide.1132588.

#### Öz

Cinsiyet (erkek ve kadın) kavramı biyolojik, toplumsal ve bireysel olarak ele alınabilen bir konudur. Cinsel temelli dil üretim farklılıklarının dil bilimsel mi, sosyal hiyerarşi mi yoksa kültürel mi olduğu uzun zamandan beri çokça işlenmiş ve değişik bilimsel çevrelerce tartışıla gelmiştir. Kadın ve erkeğin farklı dil üretimleri yapıp yapmadıklarıyla ilgili çalışmalar dünyada feminizm hareketinin ortaya çıktığı 1970’li yıllara denk gelmektedir. Aynı dönemlerde bilimsel düzeylerde toplumdilbilimsel araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Bu toplumdilbilimsel çalışmaların erkek-kadın dil üretim farklılıklarına ilişkin ilk önemli çalışmalar olduğu kabul edilmektedir. Dil ve cinsiyet araştırmalarına bakıldığında genel hatlarıyla iki soru üzerinde yoğunlaşmanın olduğunu görülmektedir: Birincisi erkek ve kadınlar dili farklı (farklı boyutlarda) mı kullanırlar? İkincisi toplumsal yaşam içerisinde yazılı veya sözlü modüllerde erkeği anlatan dil ile kadını anlatan dil bir birinden farklı mıdır? Alan yazın baz alınarak yapılan bu nitel çalışmada ‘erkekler ve kadınlar gerçekten farklı mı konuşuyorlar’ sorusuna bir yanıt bulunmaya çalışılmıştır. Cinsiyet temelli dil kullanım farklılıklarının olduğuna ilişkin çeşitli araştırmalar yapılmasına rağmen bu konunun tartışmalar açık olduğu görünmektedir. Araştırmaların çoğu küçük verilerle ve farklı yöntemlerle yapılmış olması, güncel verilerin kullanılmaması, verilerin çoğunun İngiliz dilinden toplanması gibi sebeplerden dolayı cinsel temelli dil kullanım farklılığın kesin olmadığını söylemek mümkündür.

**Anahtar kelimeler:** Dil ve cinsiyet, cinsiyet, dil bilim, toplumdilbilim, toplumsal cinsiyet

### Gender from the linguistic and sociolinguistic perspective

#### Abstract

The concept of gender (male and female) is an issue that can be handled biologically, socially and individually. Whether the gender - based language production differences are linguistic, social hierarchy or culture has long been discussed and debated by different scientific circles. Studies on whether men and women produce different languages coincide with the 1970s, when the feminism movement emerged in the world. In the same period, sociolinguistic researches were carried out at scientific levels. These sociolinguistic studies are considered to be the first important studies on male-female language production differences. Looking at language and gender studies, it is seen that there is a general, intensified focus on two questions: First, do men and women use language differently (in different dimensions)? Secondly, is the language that describes the man and the language that describes the woman different from each other in written or oral modules in social life? An attempt was made to find an answer to the question “do men and women really speak differently” in this qualitative study, based on the literature. Although there are various studies on gender-based language use differences, it seems that this issue is open to discussion. It is possible to say that the

<sup>1</sup> Dr. Öğr. Üyesi, Batman Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatı Bölümü (Batman, Türkiye), meminyas@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0001-6813-1160 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 10.05.2022-kabul tarihi: 20.06.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1132588]

difference in gender-based language use is not certain due to reasons such as the fact that most of the studies were conducted with small data and different methods, up-to-date data were not used, and most of the data were collected from the English language.

**Keywords:** Language and gender, gender, linguistics, sociolinguistics, social gender

## 1. Giriş

Cinsiyet açısından bakıldığında biyolojik (Sexus), toplumsal ve bireysel olmak üzere üç çeşit farklılıktan söz etmek mümkündür. Biyolojik cinsiyet doğuştan gelen her iki insan türünü ifade eden sözcüklerdir. Örneğin “eril” ve “dişil”. Toplumsal cinsiyetse<sup>2</sup> bireylere yüklenen rolleri ifade etmektedir. Örneğin “baba” ve “anne”. Bireysel farklılıklar ise toplumun bireye öğrenme süreci boyunca nerede, nasıl ve niçin davranması gerektiğine işaret etmektedir. Örneğin erkek çocuğun oyuncakları seçilirken mavi renk ve kız çocuğun oyuncakları seçilirken pembe renklerin tercih edilme davranışı her iki cinse atfedilen rolleri göstermektedir.

Hatta kimi toplumlarda bireyin sosyalleşmesi sürecinde hangi kelimelerin erkekler tarafından hangi kelimelerin kadınlar tarafından kullanılması gerektiği kural haline gelebilmektedir. Örneğin Etiyopya’da konuşulan Sidamo dilinde yalnızca erkekler tarafından kullanılan kelimeler ve yalnızca kadınlar tarafından kullanılan kelimelerin olduğu bildirilmektedir. Örneğin “süt” kelimesini bir erkek kullanacaksa “ado” ve bir kadın kullanacaksa “gurda” demelidir (Yule, 2020:319). Başka bir deyişle hangi cinsin hangi kelimeyi kullanacağı toplumdilbilimsel açıdan belirlenmiştir.

Yine Japoncada yapılan bazı araştırmalarda bu dilin bazı dil bilimsel yapılarının sadece erkekler tarafından kullanıldığı ve bazılarının da sadece kadınlar tarafından kullanıldığı belirtilmektedir. Örneğin ‘sen’ ve ‘ben’ zamirlerini ele alalım: Sadece erkeklerin kullandığı bir ‘sen’ ve ‘ben’ zamiri vardır; sadece kadınların kullandığı ‘sen’ ve ‘ben’ zamiri vardır (Yule, 2020). Aynı şekilde bazı dil bilimsel yapılar var ki bunları sadece erkekler soru cümlesi yaparken kullanmaktadır. Bazı dil bilimsel yapılar var ki sadece kadınlar tarafından kullanılmaktadır. Bu gramer kategorilerine benzer başka kategorilerin de olduğu bildirilmektedir (a. g. e).

Öte taraftan erkek ve kadınların dil üretimlerinin farklı olup olmadığına ilişkin yapılan bilimsel araştırmalar (toplumsal cinsiyet ve dil bağlamında) 1960’lı yıllarda Amerika Birleşik Devletlerinde başlayan sivil hareketi (siyahilerin sivil haklarda eşit olmak için başlattıkları hareket)<sup>3</sup> ve 1970’li yıllarda başlayan feminizm<sup>4</sup> (Erol, 2021) hareketi ile zaman açısından bir paralellik göstermektedir. Erkek ve kadının bireysel, toplumsal rolleri sorgulanmış eşitlik arayışları büyük bir ivme kazanmıştır. Bu alanlardaki gelişmelerin yanı sıra iki cinsin aynı zamanda dilsel üretimde de eşit olup olmadığı konusundaki bilimsel araştırmalar yoğunlaşmıştır. Özellikle Lakoff (1972, 1973), Bernstein’s (1972) ve Trudgill (1972, 1978) gibi toplumdilbilimsel çalışmalar erkek-kadın dil üretim farklılıklarına ilişkin ilk

<sup>2</sup> [https://tr.wikipedia.org/wiki/Toplumsal\\_cinsiyet\\_sosyolojisi](https://tr.wikipedia.org/wiki/Toplumsal_cinsiyet_sosyolojisi)

<sup>3</sup> Afrikalı Amerikalılar kanun önünde eşit olmak için sivil hareketi başlattılar. Sivil hareketi daha sonra Avrupa’ya sıçramıştır. Sol hareket ve kadın hakları hareketlerinin ortaya çıkması da bu olaylarla bağlantılı olduğu söylenmektedir.

<sup>4</sup> Feminist hareketin toplumsal cinsiyet kavramı üzerinden başlattığı tartışmalar yaşama ait ve üretilmiş olan ne varsa yeniden anlamaya ve analiz edilmeye önemli bir davet oluşturmuştur.

önemli bilimsel çalışmalar yapmışlardır. Yine Fransa’da Luce Irigaray, Helene Cixous<sup>5</sup> ve Julia Kristeva sözü edilen konuda önemli önemli araştırmalar yürütmüşlerdir (bkz: Durudoğan, 2010).

Genel hatlarıyla gerçekleştirilen bu çalışmalarda üzerinde durulan en önemli sorunun ‘erkek ve kadın farklı mı konuşur, erkek ve kadının dil üretimi farklı mıdır’ sorusu olduğu görülmektedir. Daha sonra bu konudaki araştırmalar giderek artmıştır. Büyük boyut ve ivme kazanan bu araştırmalar zaman içerisinde çok çeşitlilik kazanmıştır. Bununla ilişkili olarak söylembilim açısından olguya bakılmış, toplumsal alanda konuşulan ve yazılan dilin ‘erkek ve kadın’ı nasıl işlediğiyle ilgili çalışmalar da yapılmıştır (Örneğin Holmes, 1992, 1995) . Buna ek olarak ‘kadını düşük gören ve aşağılayan bir dilin mi yoksa erkekle eşit gören bir dil mi kullanımı mı mevcuttur’ sorusu da önem kazanarak çokça işlenmiştir.

Bu çalışmanın temel amacı kadın ve erkek farklı mı konuşur? sorusuna bir açıklık getirmektir. Bu sorunun yanında toplumda erkeği ve kadını konuşurken kullanılan dil farklılık göstermekte midir? konusu işlenecektir.

Böyle bir araştırmanın yapılma sebebi yazılı ve görsel medyada sıkça duymaya başladığımız bazı meslek grubundaki erkek sözcüklerin yerine kadın sözcüklerinin kullanılmaya başlanmasıdır. Örneğin “bilim adamı” yerine her iki cinsi ifade eden “bilim insanı” ve onları ayrı ayrı ifade eden “bilim adamı” ev “bilim kadını” söylemleri gittikçe daha çok kullanıma sokulmaktadır. Peki dile direkt yapılan bu müdahaleler ne kadar başarı gösterecektir? Bu aşamada bu sorunun yanıtını bulmak oldukça zor görünmektedir. Zaman zaman gerek bilim alanında çalışan kişiler gerekse diğer bazı sivil toplum kuruluşları konuya ilişkin düşüncelerini dile getirmek suretiyle girişmelerde bulunduğu görülmektedir.

Bu çalışmada öncelikle dil bilgisi bakımından cinsiyet işlenecektir. Daha sonra dil bilimsel ve toplumbilimsel alanda sorunsala bir açıklık getirmek için bilimsel çevrelerde ortaya çıkan iki yaklaşımdan söz edilecektir: ‘hükmetme’ (dominans) ve ‘farklılık’(difference) hipotezleri. Alan yazın gözden geçirildikten sonra tartışma ve sonuç kısımları takip edecektir. Çalışmanın sonucu şunu göstermektedir: Erkeklerin kullandığı dilin kadının kullandığı dilden daha farklı olduğunu ileri sürenler olduğu gibi farklı olmadığını da ileri sürenler vardır.

## 2. Dil bilgisi açısından cinsiyet

Dil biliminde ve toplumdilbilimde cinsiyet kavramını anlamak için öncelikle dil bilgisi bağlamında bazı bilgilerin verilmesi gerekmektedir. Dil bilgisini incelediğimizde iki kategorinin öne çıktığını görmekteyiz. Bunlardan bir tanesi doğal cinsiyet ve diğeri de dil bilgisi cinsiyetidir. Aşağıda bunlara ayrı ayrı açıklamalar getirilmiştir.

### 2.1. Doğal cinsiyet

Doğal cinsiyet daha çok erkek ve kadın cinsiyetleri üzerine odaklanmaktadır. Erkek ve kadınların doğal cinsiyet ayrımını açıklamaktadır. Doğal cinsiyet ve dil bilgisi cinsiyeti arasında bir etkileşimin bulunduğundan söz etmek gerekmektedir. Bazı dillerin doğal cinsiyeti (dişil ve eril) sadece canlılarla sınırlı kalırken bazı dillerin bu özelliklerini cansızlara da (eşyalar, yerler, durumlar...vb) taşıdıkları bilinmektedir. Dil bilimsel cinsiyet, yani dişil, eril veya nötr gibi türlerin sadece canlılarda (özellikle

5 Ona göre erkeğin kendisini merkezde görmesinin nedeni dünyaya sahip olma düşüncesi vardır. Bu dünyayı dile hakim olmak kaydıyla yönetmeye çalışır. Erkek, dil dizgesindeki simgesel söylemi kendisi için bir araç olarak görür. Bu aracı dünyayı istediği gibi somutlaştırarak devreye sokar. Erkek simgesel söyleme tam anlamıyla sahiptir.

kadın-erkek) değil aynı zamanda tüm cansız adlarda da görülmesi, söz konusu olduğunda bazı dillerin ağırlıklı olarak adların erkek ve kadın cinsiyetlerine odaklandıkları görülmektedir. Böylesi durumlarda adlar cinsiyet sınıfına göre ayrılmaktadır. Cinsiyet sınıfına göre ayrılan adların adları, sıfatları, tanımlıkları hatta fiil çekimlerini kendi adların cinsiyetlerine uymalarını mecburi kılmaktadırlar. Jule (2020) İngilizcenin ağırlıklı olarak doğal cinsiyete sahip olduğunu belirtmekte ve bunun dil bilgisi cinsiyetine sahip diğer dillerden ayrıldığını söylemektedir. Doğal cinsiyet canlıların (hayvanlar ve insanlar) doğal yolla/doğallığın sonucunda oluşmuş olan biyolojik cinsiyetlerini ifade etmektedir. Örneğin ‘she, her’ → Ayşe; ‘he, his, him’ → Ahmet. Aşağıdaki örneğe bakalım:

**Ahmet** kicked the ball → **He** plays football vey well. (‘He’ Ahmet’e işaret etmektedir.)

## 2.2. Dil bilgisi cinsiyeti

Dil bilgisel cinsiyet dişil, eril veya nötr gibi türlerin sadece canlılarda (özellikle kadın-erkek) değil aynı zamanda tüm cansız adlarda da görülmesi demektir. Dil bilgisi cinsiyeti bazı doğal dillerin gramerlerinin öğrenilmesini zorlaştırdığı söyleyebilir. Örneğin Celce-Murcia ve Larsen-Freeman’in (1983) bildirdiğine göre İngilizceyi ikinci/yabancı dil olarak öğrenenlerin en çok zorlandıkları gramer konularının başında tanımlıklar olduğuna işaret etmekte ve gerçekleştirdikleri bilimsel araştırmalarda tanımlıklar nedeniyle İngilizcenin öğrenilmesinin hiç de kolay olmayan bir dil haline geldiğini belirtmektedirler. Dil bilgisi cinsiyette, doğal cinsiyetin aksine, adın eril veya dişil türüne göre sınıflandırıldığı bilinmektedir.

Bu kategoriye uyan dillerin erkek ve kadın olmak üzere iki, bazen erkek ve kadın cinsiyetlerin yanında nötr diye adlandırılan bir sınıfın da mevcudiyetiyle üç ayrı cinsiyet barındırdığı görülmektedir. Örneğin Roma/Latin dil ailesine giren Fransızcanın ‘le’ (le Mur: Duvar), ‘la’ (la Tableau: Tablo) olmak üzere iki tane dil bilgisi cinsiyeti varken Almancanın ‘die’ (die Schule: Okul), ‘der’ (der Tisch: Masa) ve ‘das’ (das Auto: Araba) olmak üzere üç tane dil bilgisi cinsiyeti vardır. Az önce söz edildiği gibi Celce-Murcia ve Larsen-Freeman (1983) İngilizceyi ikinci/yabancı dil olarak öğreten (ESL/EFL) öğretmenlerin tanımlıkların (ve buna bağlı adların cinsiyetleri) kendi öğrencileri için edatlardan sonra en zor ikinci konu olduğunu belirtmektedir. Gerçekten de İngilizce ana dili olmayan veya çocuklukta bu dili öğrenmeyen (diğer bir deyişle çocukluğunu İngilizce dil topluluğunda geçirmeyen) bir kişinin “the” tanımlığının nerede kullanılması gerektiğini veya nerede düşürülmesi gerektiğini öğrenmesi çok zor görünmektedir.

Sadece özne konumunda cinsiyet gösteren sözcükler (zamir) değil, zamanlardaki fiil çekimlerini de büyük oranda etkileyen diller mevcuttur. Hal böyle olunca fiillerin cinsiyete göre çekimlerinin sürekli değişmesi olguyu daha da karmaşık hale getirmekte ve bu dillerin yabancılar tarafından öğrenilmesini oldukça güç kılmaktadır.

Örneğin Almancada ‘Araba sürmek/arabayla gitmek’ (fahren) fiilini ele alalım. Tablo 1’de İngilizcede ve Almancada fiil çekiminin cinsiyet (genus) ve sayıya (numerus) bağlı olarak karşılaştırmalı bir şekilde gösterilmiştir. Burada Almancada ‘Fahren’ fiilinin şimdiki zamanda etken bir tümcede cinsiyet ve sayıya göre nasıl değiştiği, cinsiyet ve sayı bakımından çekildikten sonra nasıl tanınmaz hale geldiği görülmektedir. Oysa İngilizce ‘drive’ fiilinin cinsiyet ve sayı bakımından çekimine baktığımızda bunun büyük oranda değişmediği fark edilecektir. Üçüncü tekil şahıslarda sadece ‘-s’ soneki gelmiştir.

**Tablo 1:** ‘Fahren’ (araba sürmek/arabayla gitmek) şimdiki zaman, etken tümce

		<b>İngilizce</b>	<b>Almanca</b>
<b>Birinci tekil şahıs</b>	I/ich	drive	fahre
<b>İkinci tekil şahıs</b>	you/du	drive	fährst
<b>Üçüncü tekil şahıs</b>	he, she, it/ er, sie, es	drives	fährt
<b>Birinci çoğul şahıs</b>	we/wir	drive	fahren
<b>İkinci çoğul şahıs</b>	you/ ihr	drive	fahrt
<b>Üçüncü çoğul şahıs</b>	they/sie	drive	fahren

Doğal dilleri daha da karmaşık duruma getiren dil bilgisi cinsiyetinin fiil çekimlerinin yanı sıra sıfat, tanımlık ve zamirlere yansımadır. Sıfatların ve zamirlerin önlere ve sonralarına farklı ekler gelebileceği gibi sözcük olarak önlere de bir kelime gelebilmektedir. Bu nedenle böyle özellikleri taşıyan dillerin öğrenilmesi oldukça güçleşmektedir diyebiliriz. Tablo 2’de ‘tüm’ sözcüğü sıfat olarak Fransızca cinsiyet ve sayıyla uyuma girerek nasıl değişiklik arz ettiği gösterilmektedir.

**Tablo 2.** ‘Toute’ sıfatının çekimi

	<b>TEKİL</b>	<b>ÇOĞUL</b>	<b>ÖRNEK</b>
<b>ERİL</b>	tout (le)	tous (les)	<u>tout</u> le livre : tüm kitaplar
			<u>tous</u> les fils : tüm erkek evlatlar
<b>DİŞİL</b>	Toute (la)	toutes (les)	<u>toute</u> la ville : tüm şehir
			<u>toutes</u> les femmes : tüm bayanlar

Doğal diller cinsiyet ve sayı bakımından çekildiğinde sözcükler sık sık değiştiği/değişliğe uğradıkları için öğrenilmeleri basit değildir. Dil bilgisi açısından cinsiyeti gördükten sonra şimdi de toplumsal bağlamdaki ilişkisine bakalım.

### 3. Dil Toplumsal kültürün bir yansımasıdır: Türk Dili örneği

Dil bir toplumun kültürünü en iyi yansıtan araçların başında gelmektedir. Dil kültür taşıyıcısıdır. Dolayısıyla bir kültür incelenmek istendiğinde öncelikle dili incelemek faydalı olacaktır. Aynı biçimde erkek-kadın bağlamında toplumsal yapılar toplumsal statüler incelenmek istendiği zaman dildeki ifadeler bakmak çoğu zaman yeterli olabilmektedir. Bir toplumda erkek ve kadını ifade eden dil incelendiğinde kelime, gramer veya söylem (discourse) alanların kategori olarak seğıildi gözlemlenmektedir. Örneğin Aydınöğlu (2015) araştırmasında Türkiye toplumunda kadına yönelik kullanılan birçoğ ifadenin kadını erkeğe karşı küçük düşüren ve onu erkeğin konumundan aşağıda olduğunu gösteren/kanıtlayan çok sayıda ifade olduğundan söz etmektedir. Bu ifadelerden bazıları

şunlardır: “evde kalmış kız” “karı kılıklı”, “erkek kadınmış”, “karı gibi gülme”, “bir işi adam gibi yapmak”...vb.

Türk toplumu tarihsel açıdan anaerkillik olmasına rağmen Anadolu’daki tarihsel gelişim sürecinde daha çok ataerkil bir karakter kazandığı söylenebilir (Demirbakan, 2018; Tellioglu, 2016; Çobanoğlu, 2018)<sup>6</sup>. Türk dilinde mevcut olan bazı sözcüklerin bunun kanıtı olarak durduklarını düşünmekteyim. Sözelimi Almancada ve İngilizcede ‘Vaterland’ (baba vatanı), ‘Fatherland’(baba vatanı)kullanılırken Türkçede ‘anavatan’ kelimesi kullanılmaktadır. Almanlar ve İngilizlerin gözünde vatan/memleket babadan kalmaz; çünkü baba önemlidir. Türkler içinse vatan/memleket anadan kalmaz; çünkü anne önemlidir diye yorumlanabilir.

Tarihin akışında Türk toplumundaki birçok anaerkil özelliğin artık ataerkil özelliklere bürünmüş olduğunun kanaatini taşımaktayız. Bilinen bir gerçek var ki erkek ve kadın hakkında kullanılan dilin, bütün toplumlarda olduğu gibi, niteliği kadına olan bakış açısını göstermekte, kadına verilen değere ait önemli ipucular sunmaktadır. Bu ipuçları bir sözcükte olabileceği gibi bazen bir deyim veya atasözünde (veya diğer dil bilimsel kategorilerde) yer bulmuştur. Sözelimi Aydınoglu (2015) araştırmasında 72 atasözünü örneklem olarak ele almış, olumlu, olumsuz veya tarafsız biçiminde tasnif etmiştir. Tasnif sonucunda kadını 46 tane atasözünün olumsuz, 9 tanesinin olumlu ve 17 tanesinin ise tarafsız gördüğü sonucuna varmış, netice itibariyle Türkçede dil kullanım yoluyla kadının olumsuzlandığı (hem de aşağılandığı) tespitinde bulunmuştur.

Öte taraftan, son 20-30 yıldır birçok ülke bilimsel gelişmelerin etkisiyle, teknolojinin ve küreselleşmenin hız kazanmasıyla toplumsal, siyasal, ekonomik ve daha birçok açıdan değişim ve dönüşüm yaşamıştır/yaşamaktadır. Toplumsal açıdan erkek-kadın arasındaki uçurumun kapandığını daha çok eşitlik temelinde biçimlenmelerin arttığını söylemek gerekmektedir. Kısacası erkek egemen toplum denilen tanımlama günümüzde büyük bir erozyon geçirme aşamasından geçmektedir. Bu gelişmeleri öncelikle toplumun dili kullanmasında gözlemlemek olası olmaktadır. Hem erkeği ve hem de kadını içine alan “bilim adamı” ve “iş adamı” yerine artık ortak kelime olarak “bilim insanı” ve “iş insanı”; her iki cinsi ayrı ayrı ifade eden “bilim adamı”, “bilim kadını” ve “iş adamı”, “iş kadını” tabirlerin kullanılmaya başlanması bu çabaların birer sonucudur. Öte taraftan yine “kadın doktor”, “kadın mühendis” ya da sağlık alanında sıkça karşılaştığımız “erkek hemşire” söylemlerinin kullanıma girmesi bu amaçlar nedeniyle olmaktadır.

Sosyal, siyasal ve ekonomik olarak her iki cins arasında fark kapanırsa başka bir deyişle eşit bir temele oturursa dil kullanımları da ona göre değişecektir denmektedir. Böyle eşitliğe doğru bir değişim her ülkede aynı oranda olamamaktadır. Örneğin Türkiye’de kadın erkek eşitliği ekonomik hayatta ya da toplumsal değer gören bazı statülerde istenilen seviyelere/i ulaşmamıştır/-aşamamıştır. TÜİK ulusal eğitim veri tabanı ve hane halkı işgücü araştırmasıyla (2019) ilgili açıklanan bazı verilerin burada yazılması yararlı olacaktır. Buna göre 15 yaş ve üstü istihdam oranında erkekler % 63,1 gibi bir oranına sahipken kadınlar % 28,7 oranına sahiptir. Yine 15 ve üstü işgücüne katılma oranlarında büyük bir fark olduğu gözlenmektedir. Erkeklerin %72,0 işgücüne katılım sağlarken kadınların işgücüne katılımı % 34,4’te kalmaktadır (Korkmaz ve Budak: 2022).

<sup>6</sup> <https://www.haberturk.com/yerel-haberler/59965312-prof-dr-cobanoglu-anaerkil-donemi-anlattianaerkil-donemde-kadınlar-liderlik-yapıyordu>. Erişim Tarihi: 08.05.2022

<sup>7</sup> Bazıları şunlardır: Çirkin karı evin toplar, güzel karı düğün/sokak gezer; Arıdan bal karıdan kavga çıkar Kadının fendi erkeği yendi; Ateşle oynama, elini yakar; avratla oynama, evini yakar.

Erkekler ve kadınlar farklı mı konuşur? sorusu bilimsel çevrelerde araştırılmış ve tartışılmıştır. Bunun neticesinde iki yaklaşımın öne çıktığı gözlemlenmektedir. Bunlardan bir tanesi 'hükmetme' (dominans) ve 'farklılık'(difference) hipotezleridir. Şimdi bunların ne olduğu açıklanacaktır.

#### 4. Hükmetme (dominans) hipotezi

Karşılıklı konuşmalarda veya erkek - kadın arasında meydana gelen bir sohbette kişilerin bazı stratejilere başvurdukları belirtilmektedir. Konuşma süresinden söz kesme tutumuna değin bir dizi cinsiyet farkını ifade eden dil bilimsel davranış gözlemlenmektedir. İşte bu davranışları tetikleyen nedenlerin bireyin toplumdaki statüsü ve gücü olduğunu dile getiren düşünceler alan yazında çokça işlenmiştir. Çoğu araştırma sohbetlerde/diyaloglarda erkeğin hükmetme davranışına sahip olduğunu rapor etmiştir. Bu durumun en önemli kanıtı erkeğin karşısındaki kadın katılımcının konuşmasını sık sık kestiğinden dolayı olduğu bildirilmiştir. Erkeğin toplumdaki sosyal ve ekonomik gücü ne kadar yüksekse konuşmayı kesme sıklığı o kadar artmaktadır denilmiştir (Kunsmann, 2012).

Lakoff (1975) diğer taraftan kadının toplumsal statüdeki güçsüzlüğünü pasiflik olarak ifade etmiş bu da dominant grubun hesabına geldiği için böyle bir dilsel davranışın ortaya çıktığını söylemiştir. Ne var ki katılımcının o anki ruhsal hali, sohbetin/diyaloğun uzunluğu, bireyin eğitim seviyesi ya da katılımcının dil kullanım farkındalığı gibi daha burada sayılamayacak kadar çeşitli etmenlerin var olduğunun bilinmesi gerekmektedir. Bu görüşe gelen eleştiriler arasında erkeğin ve dişiliğin ayrı kategoriler olmadığını biçimindedir. Toplumdilbilimci olan Maltz/Borker (1998: 418-419) istatistiksel ortalamalar her iki cins için belirli özellikler göstermesine veya doğru olduğu konusunda kimi fikirler olmasına rağmen standart sapmaların oldukça büyük olabileceğini ve bunun göz ardı edilmemesi gerektiğini bildirmektedirler.

#### 5. Farklı olma (difference) hipotezi/yaklaşımı

Bu hipotezin öne sürdüğü genel düşünceye göre erkek ve kadın dil topluluğunda iki alt kültüre sahiptir ve bunun neticesinde cinsiyet temelli farklı dil üretimleri meydana gelmektedir. Erkeklerin ve kadınların farklı iletişimsel davranışlarını ifade eden bu yaklaşım kişiler arası davranışların ayrı dil bilimsel stratejilerin ortaya çıkmasına zemin hazırladığını belirtmektedir.

Farklı kurallar iki alt kültürde dilsel davranışların yönlendirmesinde önemli bir role sahip olmakta ve kimi zaman yanlış anlamalara yol açılabilmektedir. Örneğin, minimum yanıtların farklı kullanımından yanlış anlamalar ortaya çıkabilmekte ve her iki katılımcının (erkek-kadın) karşılıklı iletişimini bozabilmektedir. Maltz/Borker (1998: 422) bu konuda şu ifadeler yer vermektedir: "Imagine a male speaker who is receiving repeated nods or "mm hmm"s from the woman he is speaking to. She is merely indicating that she is listening, but he thinks she is agreeing with everything he says. Now imagine a female speaker who is receiving only occasional nods and "mm hmm"s from the man she is speaking to. He is indicating that he doesn't always agree; she thinks he isn't always listening."(Konuştuğu kadından tekrar tekrar başını sallayarak ya da "mm hmm"ler alan bir erkek katılımcı düşünün. Kadın katılımcı sadece dinlediğini gösteriyor, ama erkek katılımcı kadın katılımcının söylediği her şeye katıldığını düşünüyor. Şimdi, konuştuğu adam yalnızca ara sıra başını sallayan ve "mm hmm" diye mırıldayan bir kadın katılımcı tefekkür edin. Erkek katılımcı her zaman aynı fikirde olmadığını belirtiyor; kadın katılımcı ise erkek katılımcının kendisini her zaman dinlemediğini düşünüyor.)"<sup>8</sup>

<sup>8</sup> Bu çeviri yazar tarafından yapılmıştır.

Kısacası bu yaklaşıma göre hem erkekler hem de kadınlar farklı alt kültürlerle ait olmaktadır. Bu nedenle onların tercihleri de farklı yönde olabilmektedir. Konunun ana düşüncesi, erkekleri sadece baskın oldukları için "suçlamaktan" kaçınmamaktadır aynı zamanda kadınların konuşmasının yetersiz/düşük olduğunu öne sürmekten de kaçınmaktadır.

'Erkek ve kadın dili farklı mı konuşur' sorusuna yanıt bulmaya çalışan bu iki yaklaşım önemli olmakla birlikte kesin bir yargının varlığından söz etmek bilimsel açıdan eksik sayılmaktadır. Ne var ki, böylesi yaklaşımlar konunun aydınlatılması için önemli açıklamalar ve bilgiler sunmaktadırlar.

Bu araştırmanın ana konusu dil bilimsel açıdan cinsiyeti ele almak olduğu için konunun alan yazında işlenme durumuna geçmemiz gerekmektedir.

## 6. Alan yazına bir bakış

Dil bilimdeki çalışmalarıyla tanınan Jespersen (1992) dil ve cinsiyet arasındaki bağlantıyı işlemiş erkek dili ile kadın dili arasında kullanımdan kaynaklı farkların olduğunu bildirmiştir. Bu bağlamda erkek ve kadın dil farklılıklarına ilk değinen araştırmacıların başında gelmektedir. Erkek dili ve kadın dili ile ilgili en yoğun çalışmaların ise 20.yüzyılın 3.çeyreğinde dünyadaki feminizm<sup>9</sup> hareketinin ivme kazandığı döneme denk gelmektedir.

Bu konuda en önemli araştırmalardan bir Lakoff (1973: 45-80) tarafından gerçekleştirilmiştir. Görüşlerinin ana teması erkeğin konuşma tarzının normatif olduğu buna karşılık kadının konuşma tarzının ise normdan ayrıldığı diğer bir deyişle sapma gösterdiği yönündedir. Yaptığı çalışmalarda erkek ve kadının dil kullanımlarında özgül eğilimlerin var olduğunu gözlemlemiştir. Bunlardan bazıları aşağıda verilmiştir.

### Erkek dil kullanım özellikleri

- Üstü kapalı bir prestijle standart olmayan dil biçimlerinin/ lehçelerin ve ağızların daha fazla kullanılması (yani bir toplumsal bağ aracı olarak dillerini 'aptallaştırıyorlar'/çok basitleştiriyorlar').
- Yemin etme sıklığının yüksek olması
- Daha iyi mizah anlayışının varlığı
- Daha fazla fıkra anlatmanın belirgin olması
- Doğrudan tarz daha fazladır; direk ve açık komutların kullanılması ('Kaşığı bana uzat/ver')
- Sohbeti kaçırmanın veya sohbeta hükmetmenin fazla olması
- Bazı alanlardaki basitleştirilmiş sözcük dağarcığı

### Kadın dil kullanım özellikleri

<sup>9</sup> TDK sözlüğünde feminizm tanımı şöyle verilmiştir: toplumda kadının haklarını çoğaltma, erkeğinkiler düzeyine çıkarma, eşitlik sağlama amacını güden düşünce akımı, kadın hareketi.



- Daha nezaketli biçimler
- Mizah eksikliği
- ‘Çok çok’ veya ‘kesinlikle’ gibi yoğunlaştırıcı ifadeler
- Kaçamak cevap vermeler/dolaylı anlatımlar (bir şeyin söylenmesindeki gücü yumuşatan veya zayıflatan kelimeler ve ifadelerin var olması, örneğin ‘belki’ sözcüğü veya yanıtı)
- Özgül hale gelmiş kelime dağarcığı; örneğin ‘renklere’ ait sözcüklerin sıklığı
- Bildirimsel bağlamda soru tonlamasının belirgin olması
- Onay almak için kurulan soru şekilleri (bir ifadeyi soruya dönüştürmek, örneğin ‘Öyle değil mi?’)
- Empatik dil kullanımının görölmesi; örneğin ‘böyle’
- Boş sıfatların kullanım sıklığı; mesela ‘çok güzel’, ‘çok tatlı’
- Çok fazla doğru dilbilgisinin ve noktalama işaretlerinin kullanılma sıklığı
- Doğrudan alıntılama biçimlerin görölmesi

Bu özellikler iyice incelendiğinde Lakoff (1973)’un da belirttiği gibi kadının bireysel ve toplumsal pozisyonda gücünün daha az olduğunun işaretlerini vermektedir.

Yine tanınan önemli araştırmacılarından biri olan Tannen (1990) erkek ve kadınların dili farklı kullandıklarını belirtmiştir. Daha sonra erkek-kadın konuşmasının "kültürler arası iletişim" olduğunu iddia ederek "kadın-erkek iletişimsizliği"ni açıklamaya çalıştığı görölmektedir. Tartışmalı - karışık cinsiyet sohbetlerini çalışma konusu yapmıştır. Dilin her iki cins tarafından farklı kullanımlarından kaynaklı yanlış anlaşma ve çatışmaların meydana geldiğini bildirmiştir.

Tannen (1990) ‘neden erkeklerin ve kadınların dili farklıdır’ sorusunu daha çok toplumsallaşma bağlamında değerlendirmekte, bunun sebeplerinin böyle bir süreç olduğunu bildirmektedir. Sosyalleşme yaşanırken erkek ve kız çocukların bir birlerine karşı ne zaman ve nerede nasıl saygı ve uygun davranışın sergilenmesi gerektiğinin öğretildiğini belirtmektedir. Ona göre bu süreç erken çocukluk zamanlarında başlar ve kimi oyun çeşitleriyle güçlendirilir. Erkekler dışarıda ve daha büyük akran kitlesiyle oyun oynamayı (ve bunların bir lideri vardır aynı zamanda ‘kazanma’ ön plandadır) tercih ederken kız çocuklar daha küçük akran gruplarında oyun oynamayı tercih ederler. Erkekler daha çok kavga ve mücadeleye odaklanırlarken kızlar daha çok evcilik oynamaya odaklanmaktadır. Dolayısıyla bu iki cinsiyetin kullandığı dil ve dil işlevi kayda değer ölçüde bir birinden farklılaşmaktadır. Tannen dolayısıyla erkek ve kadınların farklı amaçlar çerçevesinden dil kullanımları vardır demektedir.

Her iki cinsiyetin dil farkları aşağıdaki gibi verilebilir:

## Kadınlar

- Onlar için dil iletişim aracıdır ve toplumsal ilişki kurmak için bir araçtır, böyle ilişkilerin sürdürülmesi önemsenmektedir
- Kişisel konular ön plandadır
- Özel ortamlardaki konuşmalar tercih edilmektedir
- Kadının konuşmaları etkileşim ağırlıklıdır Tannen (1990) bunu “Rapport Talk”(dostça ilişki konuşması) diye adlandırılır.

## Erkekler

- Onların konuşmaları statü ağırlıklıdır ve konuşmalarında daha çok uzmanlık gerektiren konular vardır
- Şatafatlı bir şekilde en fazla kim bilir tarzı yaygındır; örneğin spor hakkında konuşurken
- Politik benzeri konularda enformasyon değişimi için gerekli araçları kullanırlar, Tannen (1990) bunu “Report Talk” (bildirme konuşması) olarak adlandırmaktadır.
- Herkese açık yerlerde bu konuşmalar meydana gelir, ama ev ortamında daha çok suskunluk tercih edilmektedir.

Görüldüğü gibi her iki cinsin farklı amaçlarla dil kullanımlarından söz edilmektedir. Böylelikle farklı davranışların varlığı onların hangi ve ne çeşit dil bilimsel davranışı (kaba mı yoksa nazik mi?) sergileyeceklerini de bir biçimde belirleyebilmektedir.

Her iki cinsin az önce verilen toplumsallaşma boyutundaki dil kullanım farklılıklarını Holmes (1995) dil bilimsel boyutta temellendirmeye çalışmıştır. Bazı terimlerin anlaşılması gerektiğinden Türkçeleri verilecektir. Açıklamaları da takip edecektir.

Hedges: Kesinlik vermeyen kaçamak yanıtlar olarak ifade edilebilir. Alıcı tarafından deneyimlenen ifadelerin kolaylaştırılması için kısaltmaların hedef edinildiği dil bilimsel araçlar olarak tanımlanabilmektedir. Bunlar bir ifadenin nezaket olarak algılanıp algılanmayacağını belirleyebilmektedirler. Örneğin doğrulama soruları (tag questions): geçen kahvede oturuyordun, değil mi?; Bazı kip fiilleri (modal verbs): Bana kapıyı açabilir misiniz? Sözcüksel öğeler (lexical items): Belki başka bir mağazaya bakmalıyız. Dil bilimsel yardımcı araçlar: Örneğin, kekeleme veya boşluk bırakarak konuşma.

Booster: Bir ifade gücünün altını çizen öğelerdirler. Prozodik/ölçü ifadeler: Bugün ne kadar şık ve güzel görünüyorsun? Bazı kipli zarflar: Mehmet hiç ummadığın kadar güzel ve dikkatli araba kullanır. Tekrar gibi retorik araçlar: O çok ama çok fedakar bir annedir.

Dilin amacı farklı yorumlandığı için erkek ve kadın dili farklı kullanılmaktadırlar. Holmes (1992: 319) kadınların erkeklerden nezaket gereği doğrulama sorularını (tag questions)(örneğin: herkesin izlediği filimler farklıdır, değil mi?) daha çok kullandıkları tespitinde bulunmuştur. Aynı şekilde ona göre

kadınlar erkeklere göre kompliman içeren yapıları daha çok kullanmaktadırlar. Buna ek olarak dost ilişki (rapport) hesaba katıldığında kompliman yapılar kadınlar tarafından daha fazla kullanılmaktadır.

Homes (1992) nezaket kavramını 'başkaları için etkin bir şekilde olumlu endişeler ve zahmet vermeyen mesafeli davranışlar' olarak tanımlamaktadır. Yine kadınlar daha açık özür dileme ifadelerine başvurumaktadırlar.

Coates (1989) Lakoff'a benzer bir pozisyon almıştır. Yani dil kullanımında işbirliği göstermelerin önemli bir ölçüt olduğunu düşünmüştür. Onun bildirdiğine göre kadınların bütün konuşmaları işbirliğine dayanır. Katılımcılar tartışmaları müzakere etmektedirler ve konuşmacı olarak birbirinin haklarını desteklemektedirler. Öte taraftan bu kalıplar, karışık cinsiyet konuşmalarında bulunmayan bir özelliktir demektedir.

Martin (1954:58) çok uzun zaman önce toplumsal tabakalaşma (sınıf temeline dayanan) bağlamında erkek-kadın farklılıklarına dikkat çekmişti. Görünüşe göre, kadınlar kendilerini orta sınıfa yükseltmeye erkeklerden çok daha yatkın olduklarını ve erkeklere nazaran kendilerini işçi sınıfına tahsis etme olasılıklarının daha düşük olduğunu belirlemişti. Bu durum statü bilincinin kadınlar arasında daha belirgin olduğuna dair yaygın olan gözlemi doğrulayan bir bulgu olduğu söylenmektedir.

Başka bir dili bilimci olan Kunsman (2012) Coates (1993:3)'un 'Kadınlar ve erkekler farklı mı konuşuyorlar?' sorusuna 'farklılığın nedeninin özgül olarak cinsiyete mi yoksa alternatif olarak statü ve güce mi dayandırılabilir/ilişkilendirilebilir?' diye bir soru eklemekte ve alan yazındaki veriler çerçevesinde tartışmasını başlatıp düşüncelerini sunmaktadır. Bireyin kişiliği ve grubun canlılığı da dil kullanımındaki değişkenliğin açıklanmasında rol oynayabileceğini belirttikten sonra kadın alt kültüründe canlılık faktörünün arttığına ve bu da artan karalılıkla/kendine güvenle sonuçlandığına dair kanıtların varlığından söz etmektedir. Böyle bir süreç göz önüne alındığında, dil kullanımına göre kadın ve erkeğin farklılaşmasını belirlemek amacıyla doğrulama soruları gibi yapıların ve konuşmayı kesme gibi davranış kalıplarının öneminin azalacağını söylemektedir. Cinsiyet veya statüden ziyade cinsiyet ve statü belirleyici kategoriler olacağı sonucuna varmaktadır.

## 7. Tartışma

Çoğu araştırmacı nezaket ve dil kullanımı ilişkisinde bu iki ögeyi sayısal veri (toplanan sayısal veriler de araştırma evrenin tümünü temsil ettiğini söylemek zordur) toplamayıp her iki cinse atfetme eğilimini taşıyabilmektedirler. Bu iki dil bilimsel araç (nezaket ve doğrulama soruları) dilin kullanım alanında değerlendirilmiş (Lakoff, 1973) fakat işlevsellik anlamında hesaba katılmamıştır. Örneğin; "Ankara'ya uçmadan önce lavabo tamerini yapmak güzel bir fikir değildi, değil mi?" cümlesi erkeğin ve kadının dil kullanması bağlamına değil daha çok bu alanın dışındaki bağlama ilişkin olma olasılığı mevcuttur. Bu tümcede dil işlevselliği açısından bir eleştiri dile getirilmiş olabilir.

Araştırmalarda erkeklerin ve kadınların farklı dil kurallarını kullandığı, etkileşim için iletişim kadınlar tarafından daha uygun görülen bir görüş olduğu bildirilmektedir. Erkekler için statü değişikli ve bilgi değiş tokuşu 'report' (bildirme) kelimesi altında işlendiği görülmektedir. Ne var ki hangi cinsin daha nezaketli olduğu sonucuna varmak için sadece dil bilimsel pencereden bakarsak bizi yanlış bir sonuca götürebilir. Çünkü doğrudan olmayan sözeylemsel (söylem bilim) öğelerde hangisinin nezaket olacağı hangisininse nezaket olamayacağı araştırılması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Belirli bağlamlardan elde edilen veriler yeterli olmayabilmektedir. Belki kadınlar bilinçli olarak değil

yaratılışları gereği nezaketli davranmakta ve nezaket sözcük/tümceleri kullanmaktadırlar. Erkekler tarzları gereği kaba oldukları için değil konuşma biçimleri gereği öyle olabilmektedirler. Farklı dil kullanımı sadece cinsiyet bakımından değil diğer bakımlardan da araştırılmalıdır. Örneğin kültür, yaş, sosyal sınıf, gibi değişkenlerin de olaya dahil edilmesi gerektiği düşüncesini taşımaktayız. Bu yapıldığı takdirde her iki cinsin dil üretimi farklı değildir gibi bir sonuçla karşı karşıya kalabiliriz.

Lakoff'un düşüncelerinin doğru olduğunu söylemek o kadar kolay görünmemektedir. Çünkü neredeyse 60 yıl geçmiştir. Dolayısıyla erkek ve kadının sosyal hayattaki rolü değişmiş olabilir. Yine kendi araştırma grubunun araştırmanın tüm evrenini temsil etmesini kesin bir şekilde söylemek zordur. Modern dünyanın günümüzde içinde bulunduğu durum (hukuki iyileşmeler, sosyal, ekonomik, bilimsel ve teknolojik... vb.) erkek ve kadını daha eşitlikçi bir seviyeye gelmesine vesile olmuş olabilir. Sonuç itibarıyla bu gelişmelerin toplamı düşünüldüğünde özellikle kadının sosyal hayatındaki eşitlikçi rolü kadının ve erkeğin dilini daha benzer hale gelmesine neden olmuş olabilir.

Lackoff (1973) göre kadınlar hoş, güzel, berbat, müthiş... vb. sıfatlar kullanırlarken erkekler daha çok temel sıfatları kullanırlar (iyi veya kötü gibi). Bu konu bazı araştırmacıların dikkatini çekmiş ve bilgisayar destekli derleme (corpus) dayanarak çalışma yapmışlardır. Barczewska and Agata (2018) bilgisayar destekli derlemeye<sup>10</sup> dayanarak Lackoff (1973)'un kadına ve erkeğe atfettiği sıfatları bir araştırma konusu yapmışlardır. Onların amacı ilgili çalışmada cinsel temelli sıfat kullanımlarının olup olmamasını bulmaktır. Gerçekleştirmiş oldukları analizde farklı sonuçlar elde etmişlerdir. Başka bir deyişle bu çalışmada erkeklere atfedilen bazı sıfatların kadınlar tarafından; kadınlara atfedilen bazı sıfatların erkekler tarafından kullanıldıkları tespit edilmiştir.

## 8. Sonuç

Neden erkeklerin ve kadınların dili farklıdır? Sorusu alan yazında sıkça karşılaşılan ve üzerinde birçok araştırma yapılan temel sorulardan birisidir. Konuşma farklılığındaki çeşitliliği açıklamak için hem baskınlık hem de farklılık yaklaşımlarının kullanılabilmesi yazılmıştır. Kimi araştırmalar kadının dilinin erkeğin dilinden farklı olduğunu göstermektedir. Bunun nedeninin kadının toplumdaki statüsü, ekonomik gücü, mizacı ve diğer özellikler olduğu gösterilmiştir.

Erkek ve kadın hakkında toplumun kullandığı dil nasıldır? sorusuysa toplumdan topluma ve kültürden kültüre değişiklik arz etmektedir. Tarihin bazı sahnelerinde Türk toplumu anaerkil iken günümüzde ataerkil biçimleri ağırlık kazanmıştır. Bunun en iyi yansıması dilde mevcuttur. Bazı araştırmalarda Türkçede kadının değerini olumsuzlayan buna karşın erkeğin değerini olumluyan/yücelten pek çok kelime, deyim ve atasözün var olduğu belirtilmiştir.

Farklı araştırmaların farklı sonuçlar ortaya çıkardığı gözlemlenmektedir. Nicel ve nitel araştırmalardaki farklılıklar ile metodolojik farklılıklar konunun sonucunu etkileyebilmektedir. Yine dil kullanmanın psikolojik yönünü de hesaba katmak gerekmektedir. Stilistik dil kullanımı bilimsel olmayan bir statü farkını ifade ettiğinden dolayı göz önünde bulundurulması önemli olmaktadır.

Tabii ki kurumsal kimi girişimler kadının toplumdaki ekonomik ve sosyal statüsünü eşitlikçi temelde destekleyip güçlendirebilmektedir. Böyle gelişmelerin erkek-kadın dil üretim farklarına yansıması muhtemeldir. Fakat tam olarak gerçekleşebileceğini söylemek olası değildir. Örneğin dil bilimsel cinsiyet konusunda bazı kurumlar, dernekler, gruplar dile yapay müdahale yapsa da binlerce yılın

<sup>10</sup> The Michigan Corpus of Academic Spoken English (MICASE)

kültürünü kendi dizgesinde barındıran doğal dillerin kısa sürede değiştirilmesi/değişmesi ya da bazı kullanımların atılması çok zor görünmektedir. Hatta imkânsız gibi bir olgu olarak karşımızda durmaktadır. “Su akar yolunu bulur” atasözünde olduğu gibi dil kendi yolunu arar ve bulur. şunu demek istemekteyiz: Son zamanlarda bazı müdahalelerle dil erkek-kadın cinsiyeti bakımından eşitlikçi hale (erkek ve kadını belirten meslek kelimelerin kullanıma sokulması) getirilmeye çalışılmaktadır. Örneğin “işadamı” yerine “iş insanı” ve “iş kadını”, “bilim adamı” yerine “bilim insanı” ve “bilim kadını” gibi. Peki, “Adam akıllı bir iş yap” denir veya “adam adamdan çekinmez utanır” denir. Bu gibi deyim ve atasözlerindeki cinsiyet kadın değil erkektir. Bunlar nasıl kaldırılacak/değiştirilecek? Kısacası yapay müdahale ile dilin tamamen değiştirilmesi oldukça zor görünmektedir.

Erkek ve kadının dili farklı kullandığına dair çeşitli araştırmalar yapılmasına rağmen sonuç itibariyle bu konu kesinleşmemiştir. Araştırmaların çoğu küçük verilerle ve farklı yöntemlerle yapılmış olması, güncel verilerin kullanılmaması nedeniyle sözü edilen fikirlerin doğru olmadığı ya da değiştiği yönünde fikirlerin mevcut olduğu söylenebilir. Erkeklerin kullandığı dilin kadınların kullandığı dilden daha farklı olduğunu ileri sürenler olduğu gibi farklı olmadığını ileri sürenler de vardır. Tarihsel boyutu içerisinde yürütölen çalışmaların çoğu İngiliz dilinin kullanım bağlamında yapılması sorunsala başka bir boyut kazandırmaktadır. Diğer dillerde de büyük ölçekte ve dilin tüm alanlarında araştırmalar yapılması gerekmektedir.

### Kaynakça

- Aydınoğlu, N. (2015). *Kadın ve Dil*. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 8/1.
- Barczewska S. and Agata A. (2018). *Good or marvelous? Pretty, cute or lovely? Male and female adjective use in MICASE*. Kielce Poland. (<https://doi.org/10.22210/suvlin.2018.086.02>)
- Bernstein, B. (1972): *Studien zur sprachlichen Sozialisation*. Düsseldorf.
- Coates, J./Cameron, D. (eds.) (1989): *Women in Their Speech Communities*. London.
- Coates, J. (1993). *Women, Men and Language*. London.
- Celce-M. M. ;Larsen-F. D. (1983). *The grammar book: an ESL/EFL teacher's course*. Rowley, Mass.: Newbury House.
- Deborah, T. (1990). *You Just Don't Understand: Men and Women in Conversation*. New York.
- Demirbakan C. (2018) Kurtuba Akademi v. Ulusal Öğrenci Sempozyumu “Bir İnsanlık Sorunu Olarak şiddet” 28-29 nisan 2018, Malatya.
- Durudoğan H. (2010). İkinci Dalga Fransız Feminizmine Kısa Bir Bakış. Hülya Durudoğan, Fatoş Gökşen, B.Emrah Öder, Deniz Yüksekler (Der.), Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları içinde (67-97). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Erol, A. (2021). *Toplumsal Cinsiyet Kavramı Bağlamında Feminist Yaklaşımların Bir Analizi*. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 53, 31-54.
- Holmes, J.(1992). *An Introduction to Sociolinguistics*. London.
- Holmes J. (1995). *Women men and politeness*. New York. London Publishing.
- Jespersen, O.(1992). *Language: its Nature, Development and Origin*. New York: Henry Holt & Co.
- Korkmaz, A.N. ; Budak, S. (2022). *Ekonomik (İktisadi) Kalkınma ve Kadın: Türkiye Örneği*. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Dergisi. 6(1), 197-223, 2022.
- Kunsmann P. (2012). *Gender, Status and Power in Discourse Behavior of Men and Women*. Freie Universität Berlin.
- Lakoff, R. (1972). *Language in Context*. Language 48/4: 907-927.

- Lakoff, R. (1973). *Language and Woman's Place, Language in Society*. Vol. 2, No 1, 45-80
- Lakoff, R. (1973). *The Social Context of Language Use* Lecture delivered at the Linguistic Summer Institute. Ann Arbor.
- Lakoff, R. (1975). *Language and Women's Place*. New York.
- Martin, F. (1954). *Some Subjective Aspects of Social Stratification*. In Glass, D. (ed.) (1954): *Social Mobility in Great Britain*. London.
- Maltz, D./Borker, R. (1998). *A Cultural Approach to Male-Female Miscommunication*. In: Gumperz, John (ed.) (1982): *Language and Social Identity*. Oxford: 281-312. Also in: Coates, Jennifer (ed.) (1998): *Language and Gender: A Reader*. Oxford: 415-434.
- Telliöglü İ. (2016). *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]* 55, 209-224. ERZURUM
- Trudgill, P. (1972). *Sex, Covert Prestige and Linguistic Change in the Urban British English of East Anglia*. *Language in Society* 1: 179-195.
- Trudgill, P. (1978). *Sociolinguistic Patterns in British English*. London.
- Yule .G. (2020). *The Study of Language*. Cambridge University Press. Seventh Edition.

#### İnternet kaynakları

[https://tr.wikipedia.org/wiki/Toplumsal\\_cinsiyet\\_sosyolojisi](https://tr.wikipedia.org/wiki/Toplumsal_cinsiyet_sosyolojisi)

<https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 07.05.2022)

<https://www.haberturk.com/yerel-haberler/59965312-prof-dr-cobanoglu-anaerkil-donemi-anlattianaerkil-donemde-kadinlar-liderlik-yapiyordu> Erişim Tarihi: 08.05.2022